

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΓΕΝΕΤΙΚΗ

(Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Κρητῶν)

Ἵπὸ Α. Ν. Πουλιανοῦ

Σημ. Συντάξεως :

Τὰ εὐρήματα τοῦ σπηλαίου «Ἀλεπότρυπα», Δυροῦ Μάνης, καὶ «Κόκκινων Πετρῶν», Χαλκιδικῆς ἀποτελοῦν πολὺτιμα ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου, ἀπὸ ἀπόψεως ἀνθρωπολογικῆς. Ἡ Ε.Σ.Ε. εἶναι ὑπερήφανος διότι, διὰ τῆς ἐργασίας της ἐδραίωσεν τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν ἐν ταῖς ἐλληγικοῖς σπηλαίοις, παρὰ τῶν εἰδικευμένων καθ' ὕλην ἐπιστημόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται καὶ ὁ κ. Ἄρ. Πουλιανός, καθηγητῆς - ἀνθρωπολόγος. Ὁ διακεκριμένος ἐπιστήμων τυγχάνει καὶ μέλος τῆς Ε.Σ.Ε., ἡ ὁποία τὸν ἐβοήθησεν εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ἐρεῦνας του. Ἡ παρούσα μελέτη τοῦ ἐδημοσιεύθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρίας («Πρακτικὰ Συνεδρίου τοῦ ἔτους 1966», σελ. 43 - 52), ἐξ ἧς καὶ ἀναδημοσιεύεται ἐνταῦθα, πρὸς ἐνημέρωσιν τῶν μελῶν τῆς Ε.Σ.Ε.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος νέον ἀνθρωπολογικὸν ὕλικόν συνεκεντρώθη εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Αἰγαίου. Περὶ τὰς 2,5 χιλιάδας ἀτόμων ἐμελετήθησαν ἀνθρωπολογικῶς εἰς διακίτους νήσους, ἐκ τῶν ὁποίων ἄνω τῶν 1000 ἦσαν Κρητῆς ἐξ ὅλων τῶν περιοχῶν τῆς Μεγαλονήσου. Πρὸς ὅλους τοὺς Κρητῆς οἱ ὁποῖοι ἐβοήθησαν ἠθικῶς καὶ ὕλικῶς εἰς τὰς ἐρεῖνας μου, ἐκφράζω τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην μου. Ἐπίσης πρὸς τὴν Ἑθνικὴν Στατιστικὴν Ἱατρεσίαν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἐπεξεργάσθη εἰς τὸ ἠλεκτρονικὸν της κέντρον ὅλας τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας συνεκέντρωσα. Ἡ Ἑλλὰς εἶναι μία ἐκ τῶν πρῶτων χωρῶν, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦν ἠλεκτρονικὸν ἐγκέφαλον διὰ ἀνθρωπολογικὰς μελέτας.

Καὶ ἦλθεν μετὰ πάροδον ἐλαχίστων χρόνων ἡ ἀρχαιολογία νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῆς Ἀνθρωπολογίας περὶ τοῦ «αὐτόχθονοις καὶ τῆς παλαιότητος τῶν Ἑλληνικῶν δάδων περὶ τὸ Αἶγαῖον» (Κοῦμαρης). Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὀφείλαμεν νὰ ἀναφέρωμεν τὰ ὀνόματα τῶν πρωταπόρων εἰς τὰς ἀνθρωπολογικὰς ἐρεῖνας τῆς Ἑλλάδος: Κλωνὸς Σπεράνου καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ κ. Ἰωάννου Κοῦμαρη διαιτητοῦ καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν ἀνακοινώσιν του στὶς 20 Μαρτίου 1966 εἰς τὸ Ἑθνικὸν Μουσεῖον, ὁ Ἐφορὸς ἀρχαιοτήτων κ. Θεοχάρης παρουσίασεν τὰ πρῶτα εὐρήματα τῆς Παλαιολιθικῆς ἐποχῆς τῆς περιοχῆς τοῦ Πηλίου. Δὲν εἶχε δηλαδὴ περάσει πηλὸς χρόνος, ὅταν διὰ πρῶτην φοράν ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνος Ἀνθρωπολόγου, ἡ ἄποψις τῆς συνεχείας τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ μερικῆς χιλιάδας ἐτῶν, ὅταν πλέον ἦλθε νὰ βοηθήσῃ τὰς ἀπόψεις αὐτὰς καὶ ἡ Ἀρχαιολογία.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ ὅπως ἀναφερθῶ εἰς ὠρισμένα ζητήματα μεθοδολογίας, προτοῦ ἀμείψω διὰ τὸ κύριον θέμα. Εἰς τὴν σύγχρονον Ἀνθρωπολογίαν ὑπάρχουν τρεῖς βασικαὶ κατευθύνσεις:

1) Ἡ μία εἶναι ἡ πραγματικῶς ρατσιστικῆ, ἡ ὁποία ὁμιλεῖ περὶ ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων φυλῶν.

2) Ἡ ἄλλη εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἀντίπους τῆς πρώτης. Χάριν «τῆς ἰσότητος» τῶν φυλῶν ἀγνοεῖ κάθε διαφορὰ μεταξὺ τῶν.

Τοιοιουτρόπως, ὁ ἀγνωστισμὸς αὐτὸς τῆς λεγομένης «φυλελευθέρας κατευθύνσεως», παραγνῶριζει κάθε διαφορά εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν π.χ. μεταξὺ Νέγρων τῆς Ἀφρικῆς καὶ ξανθῶν τοῦ Βορρᾶ.

3) Καὶ ἡ τρίτη εἶναι αὐτὴ ἡ ὁποία μελετᾶει τὰς φυσικὰς διαφορὰς ἢ ὁμοιότηας μεταξὺ τῶν διαφορῶν φυλῶν καὶ ἀνθρωπολογικῶν τύπων, ἀπὸ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος διεσπάρη εἰς ὅλην τὴν γῆν καὶ χρησιμοποιεῖ τὰς διαφορὰς ἢ ὁμοιότητας αὐτὰς ὡς ἱστορικὴ πηγὴ. Χρησιμοποιώντας τὰ δεδομένα τῆς Φυσικῆς Ἀνθρωπολογίας ὡς ἱστορικὴ πηγὴ, ὁρμώμεθα ἐκ τῆς ἀδιαφιλονικήτου ἀρχῆς, ὅτι τὰ φυλετικὰ γνωρίσματα δὲν καθορίζουν τὰς ἱστορικὰς ἐξελίξεις, ἀπὸ ὁ ἀνθρωπολογικὸς τύπος καθορίζει τὴν μορφήν καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ πολιτισμοῦ ὁποιοῦδήποτε λαοῦ. Ὅμως, καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ ἐπ' αὐτῆς τῆς βάσεως νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ φυσικὸς (ἀνθρωπολογικὸς) τύπος ἐνὸς λαοῦ δὲν συνδέεται μὲ τὴν ἱστορίαν του. Ἀντιθέτως ὁ σχηματισμὸς, ἢ ἐξάπλωσις καὶ ἀνάμειξις τῶν διαφορῶν φυσικῶν τύπων εἶναι ἀπόρροια ἱστορικῶν ἐξελίξεων. Πᾶσα ἀλλαγὴ εἰς τὴν γεωγραφικὴν ἐξάπλωσιν ἐνὸς τύπου, πᾶσα ἀλλαγὴ εἰς τὴν ἀνθρωπολογικὴν σύνθεσιν ἐνὸς λαοῦ, πάντοτε ἀπανακαλᾷ τὴν μετοναστέυσιν καὶ ἐπιμειξίαν συγκεκριμένων φυλῶν καὶ λαῶν, δηλ. ἀνανακαλᾷ τὰς ἱστορικὰς ἐξελίξεις καὶ ἀνακατατάξεις ἐνὸς λαοῦ. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ἐπαναλάβω τὴν ἀρχήν, ὅτι ἡ γλῶσσα καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐνὸς λαοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ διαδοθοῦν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐξάπλωσεως ἐνὸς ἀνθρωπολογικοῦ τύπου, ἐνῶ ἡ διάδοσις αὐτοῦ τοῦ τύπου πάντοτε συνοδεύεται ἀπὸ τὴν διάδοσιν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ του. Χάριν λαπὸν εἰς αὐτὸ τὸ γεγονός, ὅτι δηλ. τὰ ἀνθρωπολογικὰ γνωρίσματα δὲν ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ φυσικὸς τύπος ἐνὸς λαοῦ εἰς ἕνα δεδομένον γεωγραφικὸν χῶρον εἶναι δυνατόν νὰ διατηρηθῆ κατὰ μεγάλον χρονικὸν διάστημα εἰς τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποῖου τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἐπίπεδο, ὁ πολιτισμὸς γενικῶς καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, δύνανται ν' ἀλλάξουν εἰς τέτοιον σημεῖον, ὥστε νὰ μὴ τὰ ἀναγνωρίζῃ κανεὶς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἰς μίαν σειράν περιπτώσεων, μόνον τὸ ἀνθρωπολογικὸν ὑλικὸν μπορεῖ νὰ διαπιστώσῃ τὴν παρουσίαν ἢ τὴν ἀπουσίαν μεταναστεύσεων κατὰ τὸ παρελθόν.

Ὁ ἀνθρωπολόγος τὸ κατορθώνει αὐτὸ ἐξετάζοντας ἀνθρωπομετρικῶς καὶ σωματωποικῶς μίαν ομάδα ἀνθρώπων παίρνοντας ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα γνωρίσματα, π.χ. εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Κρήτης ἐμελετήσαμε εἰς κάθε ἄτομον περὶ τὰ 55. Αὐτὸ εἶναι ἀφορὰ πρὸς ζῶντας. Παράλληλως γίνεται μελέτη εἰς κηρύνα καὶ γενικῶς εἰς ἀρχαίους σκελετοὺς διὰ σύγκρισιν μὲ τοὺς ζῶντας. Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀποδίδει, μόνον ὅταν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν οἱ αἱ ἀλλαγαὶ αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν νὰ ἐπέλθουν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφορῶν παραγόντων, γενετικῶν, περιβάλλοντος κλπ. Εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν λέγεται τὰ Παλαιο-ἀνθρωπολογικὰ στοιχεῖα, τὴν ἀρχαιότητα τῶν ἀνθρωπολογικῶν τύπων μᾶς τὴν δεκνύει ἐπιμέσως ἢ «πικρότης» τῆς κατανομῆς τῶν ἀνθρωπολογικῶν γνωρισμάτων. Δηλ. ὅσο συχνότερα συναντᾶται ἕνα γνώρισμα εἰς ἕνα γεωγραφικὸν χῶρον, τόσο μεγαλύτερον ἡλικία ἔχει τοῦτο. Π.χ., τὸ μαῦρον χροῶμα τοῦ δέρματος ἔχει τὴν πλέον πυκνὴν γεωγραφικὴν κατανομὴν εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ἡ ἢ περισσότερον πυκνὴ γενειάδα καὶ ἡ μεγαλύτερα ἀνάπτυξις τοῦ τριχώματος εἰς τὸ στήθος χαρακτηρίζουν τὴν περιοχὴν τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς. Τὸ ξανθὸ χροῶμα τὸν Βορρᾶν καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς.

Ἐπίσης πρέπει νὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν καὶ ἀλλαγαὶ τὰς ὁποίας ἐπιφέρουν αἱ μεταναστεύσεις, δηλαδὴ ἡ ἀλλαγὴ γεωγραφικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν, ποῖα εἶναι τὰ περισσότερα μεταβλητὰ καὶ περισσότερον σταθερὰ γνωρίσματα, ὥστε νὰ διευκολυνώμεθα εἰς τὴν

διάγνωσίν μας. Π.χ. οί Πόντιοι οί όποιοι μετηνάστευσαν από τόν Καύκασον εις τήν Ἑλλάδα, ἔχουν μεγαλύτερον ποσοστόν εὐθείας ρινός από ἐκείνους οί όποιοι παρέμειναν. Οί ναμάδες Σαρακατσάνοι εἶναι πλέον δολιχοκέφαλοι από ἐκείνους οί όποιοι ἀσχολοῦνται μέ τήν γεωργία εις τόν ἴδιον χώρο. Όλη τό μέρος αὐτό τῆς ἀνθρωπολογίας ἀφορᾷ τήν Γενετικήν Πληθυσμῶν, καθώς ἡ μελέτη τῶν ομάδων αἵματος, ἡ δακτυλοσκοπία κ. ἄ. Αἱματολογικά μας ἔρευναι εις Κριμαϊαν καί Λιθουανίαν, ἰδιαίτερος μεταξὺ τῶν δύο ομάδων τῆς ἐθνότητος τῶν Καραίμων αἰτινες ἀνήκουν καί αἱ δύο εις τόν ἴδιον ἀνθρωπολογικόν τύπον, ἀλλά κατοικοῦν εις μεγάλην γεωγραφικήν ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν, ἀπέδειξαν ὅτι αὐταί ἔχουν διαφορετικόν τύπον αἵματος. Καί ἐδὲ ἔχαμεν τό φαινόμενον τῆς γενετικῆς παρεκκλίσεως, διότι καί αἱ δύο ομάδες διά λόγους θρησκευτικούς εἶναι τελείως ἐνδογαμικά. Εἶναι ἀποδεδειγμένον ἱστορικῶς ὅτι αὐταί αἱ ομάδες τῆς ἰδίας ἐθνότητος ἐχωρίσθησαν, ἡ μιᾷ από τήν ἄλλην, πρὸ 600 χρόνων. Καί ἐνῶ ὁ τύπος τῶν ομάδων αἵματος εἶναι διαφορετικός, ἡ μορφολογική των μελέτη ἀπέδειξε ὅτι ἀνήκουν εις τόν ἴδιον ἀνθρωπολογικόν τύπον. Αὐτά καί ἀνεκρίνωσα εις τό τελευταῖον διεθνές συνέδριον Ἀνθρωπολογίας εις τήν Μόσχαν καί ἐδημοσιεύθησαν ἀγγλιστί. Μέ τά παραδείγματα αὐτά, οὐδόλως ὑποβιάζω τήν σημασίαν πᾶν αἱματολογικῶν ἔρευνῶν, ἀλλά ἐπιθυμῶ νά τονίσω ὅτι δέν καθορίζουν εις ὅλας πᾶς περιπτώσεις τήν φυλετικήν συγγένειαν πέραν τῶν 3—4 γενεῶν, π.χ. οί κάστες τῶν Ἰνδιῶν. Δύο κάστες τοῦ ἰδίου ἀνθρωπολογικοῦ τύπου ἔχουν συνήθως διαφορετικὴν αἱματολογικὴν σύστασιν. Τήν ἴδιαν ἔστωφιν ἔχει ὑποστηρίξει παλαιότερον εις ἐκ τῶν 2—3 μεγαλύτερων αἱματολόγων τοῦ κόσμου, ὁ Ἄγγλος Μοῦραντ.

Ἐπίσης ἡ αἱματολογική ἀνάλυσις τῶν ἀρχαίων ἱκελετῶν δέν εἶναι πλήρως ἀνεπτυγμένη ὥστε νά δυνάμεθα νά διαπιστώσωμεν τήν διαφορὰ ἢ τήν συνέχεια μεταξὺ ἀρχαίων καί συγχρόνων πληθυσμῶν διά τῆς αἱματολογίας.

Παρά τήν μεγάλην σημασίαν τῆς αἱματολογίας διά τήν ἀνθρωπολογίαν ὁ διεθνούς κύριος Ἀμερικανὸς ἀνθρωπολόγος Κρόγκμαν γράφει τελευταίως, ὅτι ἡ ἀνθρωπομετρία παραμένει ὁ πυρὴν τῆς φυσικῆς ἀνθρωπολογίας. Ὁ Ἄγγλος Μπάρνικστ καί οί συνεργάται του εις τήν Κρήτην οί όποιοι ἐξήτασαν αἱματολογικῶς 171 ἄτομα, γράφουν ὅτι πῆραν τό δείγμα των από ἐκεῖνα τά χωριά τῶν Σφρακιῶν, τά όποια παρουσιάζουν ἀνθρωπολογικῶς τήν μεγαλύτεραν μακρολογικὴν διαφορὰν. Δηλαδή ἐστήριξαν τήν ἔρευνά των εις τά δεδομένα τῆς μορφολογίας. Ἄλλοι μέθοδοι ἀνθρωπολογικῆς ἐρεύνης εἶναι, ἡ δακτυλοσκοπία, ἡ φωτογράφησις (συνκεντρούσασμεν ἄνω τῶν δύο χιλιάδων φωτογραφικῶν), ἡ δοκιμὴ τῆς γεύσεως, καθὼς καί ἄλλα «ΓΕΣΤΣ».

Ἐστηρίχθημεν βασικῶς εις τήν μορφολογικὴν πλευρά (ἀνθρωπομετρία καί σκαματοσκοπία), ἡ όποια εις τό παρὸν στάδιον πᾶν γνώσεών μας εις τόν τομέα τῆς ἐθνογενετικῆς, δίδει πᾶ πλέον θετικά ἀποτελέσματα. Παράλληλως ἐξήτάσαμεν 3 ὀδοντολογικά γνωρίσματα, μεταξὺ τῶν όποιῶν καί τήν μὴ ἐμφάνισιν (ἀγενεσία) τοῦ τρίτου γομφίου, ἰδιὰ σκοποῦς καθαρώς γενετικῶς καί μελέτη τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου. Τό ὅτι δέν ἐμφανίζεται ὁ 3ος γομφίος εις ἄτομα μεγάλης ἡλικίας, αἱ ἔρευναί μας τό ἀπέδωσαν εις τόν βαθμὸν ἐνδογαμίας, ὁ όποῖος παρατηρεῖται εις ἀπομονωμένας ομάδας πληθυσμῶν, π.χ. εις τοὺς «Καλόσειρους» ὀλιγώτερον ἐμφανίζεται ὁ 3ος γομφίος εις ἀντίθεσιν μέ τοὺς «Κακόσειρους». Γιὰ τοῦτο θεωροῦμεν χρήσιμον διά τήν πληθυσμιακὴν γενετικὴν ὅπως μελετηθῶν ἰδιαίτερος αἱ περιοχαί αἱ όποια ἱστορικῶς παρουσιάζουν τήν μεγαλύτεραν ἀπικρόνοσιν, ὅπως πᾶ Σφρακιά, ὀρισμένα νησιά, Σαρακατσαναῖοι καί ἄλλες περιοχές. Λόγω ἐλλείψεως εὐκολιῶν, πρᾶστικῶν κλπ. δέν ἦτο δυνατόν νά μελετήσωμεν καί ἄλλα ἀκόμα πληρονομικά πολυμορφικά γνωρίσματα.

Ἡ ἀνθρωπολογικὴ σύνθεσις τῶν συγχρόνων πληθυσμῶν (οἱ φαινότυποι) εἶναι ἢ ἰντανάκλαισις ὄλων τῶν προσηγουμένων γενεῶν καὶ τῶν μεταβολῶν τὰς ὁποίας ὑπέστησαν οἱ γονότυποι. Ἐπισημαίνεται ὅταν τὸ δείγμα τὸ ὁποῖον ἐλήφθη ἀπὸ ἓνα πληθυσμῶ εἶναι στατιστικῶς ἰσημαντικῶς δηλαδὴ ἄνω τῶν ἑκατὸ παρατηρήσεων, τότε τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι πλέον βέβαιον, ὅτι ἀντικατοπτρίζει τὴν πραγματικότητα.

Φυσικῶς, τὸ ὄλον ζήτημα παρουσιάζει ὀρισμένες δυσκολίας, ἰδιαίτερον εἰς τὸν τρόπον ἐπιλογῆς σωστῆς μεθόδου ἰδιὰ τὴν ἀνθρωπολογικὴν ἀνάληψιν. Διαφοραὶ μεταξὺ ὁμάδων εἶναι δυνατόν νὰ ὀφείλωνται εἰς διαφορὰς γονοτύπων αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἐκ διαφόρων διασταυρώσεων, ἢ ἐκ γενετικῶν παρεκλίσεων, καθὼς συμβαίνει εἰς ἀμετάβλητα (οὐδέτερα) γνωρίσματα χωρὶς νὰ παραβλέπεται ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποῖαν ἄσκει τὸ περιβάλλον. Παρὰ τὰς δυσκολίας αὐτὰς τὰ ἐμπόδια δὲν εἶναι ἀνυπερβλήτα. Ἀντιθέτως μὲ τὰς μεθόδους τὰς ὁποίας περιεγράψομεν καὶ μὲ ὅλα τὰ λεπτομερεῖ ἰστοιχεῖα (πίνακες, χάρτες, γραφικὰς παραστάσεις κλπ.), ἡ ἐργασία μας διευκολύνθη εἰς μεγάλον βαθμὸν καὶ ἠδυνήθημεν νὰ καταλήξωμεν εἰς τὰ κατωτέρω συμπεράσματα.

Τὸ ὄλον τὸ ὁποῖον συνεκεντρώσαμεν ἀπὸ τὴν Κρήτη ἀντιπροσωπεύει ὅλας τὰς ἐπιτοχίας τῆς. Ἡ μέση ἡλικία τῶν ἐξετασθέντων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κινεῖται μεταξὺ 35—40 χρόνων, δηλαδὴ ὅλοι εἶναι ὄριμα ἄτομα τὰ ὁποῖα δύνουν τὰ πλέον ἰσταθερὰ ἰστοιχεῖα ἀπὸ ἀπόψεως ἡλικίας. Διὰ κάθε γνωρίσμα, μὲ βάσιν τὴν θεωρίαν τῶν πιθανοτήτων, ὑπελογίσθη μία Μέση Τιμὴ διὰ κάθε ὁμάδα τῆς Κρήτης, διὰ κάθε περιφέρεια χωριστὰ καὶ ἰδιὰ τὸ γενικὸν σύνολον ὅλης τῆς νήσου.

Ἐπίσης, ὑπελογίσθησαν τὰ λάθη τῶν Μέσων Τιμῶν, αἱ τετραγωνικαὶ ἀποκλίσεις καὶ τὰ λάθη των, αἱ συσχετίσεις μεταξὺ διαφορῶν γνωρισμάτων, ἢ σημαντικότης τῆς διαφορᾶς μεταξὺ ὄλων τῶν ὁμάδων τὰς ὁποίας ἐμελέτησα ἀπὸ τοῦ Κανόνα μου μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς.

Ἡ σύγκρισις εἰς μεγάλην γεωγραφικὴν ἔκτασιν τῶν ἀνθρωπολογικῶν γνωρισμάτων εἶναι ὁ πλέον βέβαιος τρόπος διαγνώσεως τοῦ γεωγραφικοῦ κέντρου, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει κάθε γνωρίσμα. Ἡ γεωγραφικὴ διαφοροποίησις τῶν γνωρισμάτων, μεταξὺ τῆς Εὐρωπαϊκῆς, Ἀφρικανικῆς καὶ Μπαρβαρικῆς φυλῆς, εἶναι σχετικῶς εὐκόλως.

Περὶ σπότερον δύσκολος καθίσταται ἡ διαφοροποίησις μεταξὺ τῶν διαφορῶν τύπων τῆς ἰδίας φυλῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ δυσκολία αὕτη ὑπερνικάται μὲ τοὺς πρόστους τοὺς ὁποῖους περιεγράψομεν ἄνωτέρω. Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐνθυμηθῶμεν κανεὶς, προκειμένου περὶ ἀνθρωπολογικῆς ἀναλύσεως, ὅτι τὰ φυλετικὰ σύνορα δὲν συμπίπτουν μὲ τὰ ἔθνη, παρὰ εἰς ὀλίγας περιπτώσεις, ὅπως καὶ τὸ ἀντίθετον. Αἱ φυλαὶ καὶ οἱ ἀνθρωπολογικοὶ τῶν τύποι ἐσχηματίσθησαν πολὺ πρὶν σχηματισθῶν τὰ σύγχρονα ἔθνη. Πότε ἀκριβῶς ἐσχηματίσθη ἡ ἀνθρωπολογικὴ σύνθεσις τῶν συγχρόνων ἔθνων ἢ ὁμάδων εἶναι τὸ ἀντικείμενον μελέτης τῆς Φυλετικῆς, τῆς Παλαιανθρωπολογικῆς καὶ τῆς Ἐθνογενετικῆς γενεᾶς.

Ἡ Κρήτη, καθὼς καὶ ὅλα αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἰονίου, δὲν συμπεριλήφθησαν εἰς τὴν ἐργασίαν «Ἡ καταγωγή τῶν Ἑλλήνων» διότι δὲν εἶχον ἐξερευνηθῆ. Ὑπῆρχε πάντοτε τὸ πρόβλημα ποιοὶ ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἐδημιούργησαν ἓναν τόσον θαυμαστὸν πολιτισμὸν, ὁ ὁποῖος ἔγινε ἀργότερον τὸ βῆθρον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἀξίζε λοιπὸν νὰ μελετηθῇ ἡ Κρήτη εἰδικῶς καὶ σήμερον εἶναι ἡ καλλίτερον ἐξερευνημένη ἀνθρωπολογικῶς περιορὴ τῆς Ἑλλάδος.

Δείγματα ἀνθρωπολογικὰ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐλάβομεν ἀπὸ ὅλας τὰς περιοχάς, πεδινὰς καὶ ὄρεϊνὰς, ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρον ὡς τὸ ἄλλο, ἐκτὸς τῶν πόλεων τὰς ὁποίας ἀπεφύγαμεν συστηματικῶς δι' εὐνοήτους λόγους. Μελετώντας τὰ γνωρίσματα εἰς κάθε ἄτομον, παίρναμε τὴν φωτογραφίαν κάθε δευτέρου ἐξεταζομένου εἰς 3 στάσεις. Διὰ

την υποδιαίρεσιν τῶν ομάδων τῆς Κρήτης, ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν τὰς διαφόρους ἐθνογραφικὰς, ἱστορικὰς καὶ γεωγραφικὰς ἰδιαμορφίας.

Ἐρασιώσαμεν κ' ἐδῶ τὴν μέθοδον τῆς γεωγραφικῆς κατανομῆς τῶν γνωρισμάτων. Ἀφροῦ ἐπεξεργάσθησαν στατιστικῶς ὅλα τὰ γνωρίσματα, ἐχαρτογραφήθησαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐδίδαν φανερὴν σημαντικότητα διαφορὰς π.χ. ὁ κεφαλικὸς δείκτης (πῶς κατανέμεται εἰς τὰ διάφορα τμήματα τῆς Κρήτης, τὸ ἴδιο τὸ χρῶμα τῶν ὀφθαλμῶν κ.λπ.). Τοιουτοτρόπως ἠπομείωθησαν περίπου 25 χάρτες. Μὲ τὴν ἔρευνα αὐτὴ ἐθέσαμεν τὸ ἐρώτημα εἰς τὸ ὁποῖο δὲν ἦδύνατο νὰ δώσῃ ἀπάντησιν ἡ ἀρχαιολογία καὶ γλωσσολογία, ἀν οἱ Κρήτες ἦσαν αὐτόχθονες ἢ ξένης καταγωγῆς, ποῖαι αἱ ἐπιδράσεις τῶν μεταναστεύσεων εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης, πῶν προσέλευσιν τῶν μεταναστεύσεων καὶ, κατὰ τὸ δυνατόν, τὸν βαθμὸν τῆς ἐπιμειξίας τῶν διαφορῶν λαῶν.

Ἐπίσης, τὴν κατανόησιν τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ τύπου τῶν Κρητῶν ἐβοήθησεν ἡ συγκριτικὴ μελέτη καὶ τῶν ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Πελοποννήσου, ἐκτὸς τῆς Δωδεκανήσου (διὰ τὴν σύνθεσιν γενικῶς πῶν κατοίκων ὅλων τοῦ Αἰγαίου θὰ γίνῃ χωριστὴ ἀνακοίνωσις, δταν συμπληρωθῇ καὶ ἡ μελέτη τῆς Δωδεκανήσου).

Πολὺ συντόμως προσανακινῶνουμε τὰ ἑξῆς: Τὸ 1958, ὅταν κάναμε τὴν πρώτην ἀνθρωπολογικὴν μελέτη τῆς Ἑλλάδος εἶχαμεν προβλέψει, ὅτι τὸ κλειδί διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἀνθρωπολογικῆς συνθέσεως τοῦ ἀρχαίου πληθυσμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὸ κατέχουν αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ περισσότερον ἐκεῖνα αἱ νῆσοι, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται πλησίον τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς. Αἱ ἔρευναί μας τοῦ 1965 ἐπεβεβαίωσαν τὴν ἀποφιν αὐτήν. Τόσον λοιπὸν ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ὡς τὸ νότιον ἄκρον τῆς καὶ ἰδιαίτερος ἡ Μόνη, ὅσον καὶ ὅλον τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τῆς Νότιας Βουλγαρίας ὡς τὴν Κρήτην, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὡς τὸν Καύκασον, παρουσιάζουν μίαν ὁμοιογένειαν εἰς τὸν γεωγραφικὸν αὐτὸν χῶρον. Ἰδιαίτερος ἡ Κρήτη παρουσιάζει ἀρκετὴν ὁμοιογένειαν ἀπὸ Δυτικῶς ἕως Ἀνατολικῶς. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ τοῦ τύπου: εἶναι μελαγχρονός, ἐπικρατοῦν οἱ καστανοὶ ὀφθαλμοὶ καὶ ἡ μαύρη κυματιστὴ κόμη, ἀνάστημα ἄνω τοῦ μετρίου (1,67 κατὰ μ. ὄρον). Ἐξαιρέσιν ἀποτελοῦν τὰ Σφακιὰ μὲ μέσον ὄρον 1,71, ποὺ εἶναι οἱ ἕψηλότεροι ἄνθρωποι τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλης τῆς Ἀνατολ. Μεσογείου. Μεταξὺ τῶν Σφακιανῶν, οἱ Καλόσειροι εἶναι ἀκόμα περισσότερον ἕψηλοι—1,758—καὶ εἶναι δευτεροὶ εἰς τὰ Βαλκάνια μετὰ τοὺς Μαυροβουνίους, οἱ ὁποῖοι πλησιάζουν τὸ 1,80 καὶ θεωροῦνται οἱ ἕψηλότεροι ἄνθρωποι τῆς Εὐρώπης). Ὁ κεφαλικὸς δείκτης τοῦ τύπου αὐτοῦ εἶναι ὑποβραχυκεφαλικός, τὸ τρίχωμά του ἀρκετὰ ἀναπτυγμένο — τόσο εἰς τὸ πρόσωπον, ὅσον καὶ εἰς τὸ στήθος — τὸ πλάτος τῶν ζυγωματικῶν ὄχι μικρὸ καὶ γενικῶς τὰ χαρακτηριστικὰ του εἶναι ἀρκετὰ ἀδρά, κατ' ἀντίθεσιν μὲ ἄλλους λαοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ Βορείου Ἀφρικῆς οἱ ὁποῖοι εἶναι περισσότερο λεπτοσώματοι, περισσότερον δολιχοκεφαλικοὶ, μὲ πολὺ μικρότερον ἀνάπτυξιν τοῦ προχέματος, χαμηλότεροι στὸ ὕψος καὶ διαφέρουν ἀκόμα εἰς μίαν σειρὰν ἄλλων γνωρισμάτων. Τοιουτοτρόπως οἱ Αἰγαῖοι διαφέρουν εἰς ἀρκετὰ γνωρίσματα ἀπὸ ἄλλους λαοὺς τῆς Βορείου Ἀφρικῆς καὶ Μέσης Ἀνατολῆς.

Εἰς αὐτὸν τὸν τύπον ὑπόγονται οἱ Κρητικοί, οἱ Μανιάτες, οἱ ὁποῖοι τοὺς ὁμοιάζουν καταπληκτικῶς (καὶ ἡ μορφολογικὴ ὁμοιότης δείχνει τὸν βαθμὸν συγγενείας) ἐπίσης οἱ λαοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέχρι τὸν Καύκασον, καθὼς καὶ νοτικῶς τῶν Βαλκανίων.

Εἰς τὸν ἐπιτεταμένον αὐτὸν γεωγραφικὸν χῶρον, ἡ ἐνότης καὶ ὁμοιογένεια τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ τύπου διασπᾶται περισσότερον εἰς τὴν Δυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν, γεγονός τὸ ὁποῖον συνδέεται μὲ μετακινήσεις πληθυσμῶν ἀπὸ τὴ Βαλκανικὴ καὶ τὴν περιαχίην τοῦ Δουνάβειος πολὺ ἐνωρίτερον ἀπὸ πρὸ Χριστοῦ. Εἰς τὴν ἰδίαν τὴν Κρή-

την ἢ ὁμοιογένεια αὐτὴ ἐπίσης διασπᾶται εἰς ὄρισμένα σημεῖα. Αὐτὰ εἶναι κυρίως ἡ Σητεία (ἢ Ἀνατολ. Κρήτη), ἢ ὅποια συγγενεὺν στενῶς μετὰ τοὺς Ἕλληνας τῆς Δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὸ Δυτικὸ Λασιθί (περιοχὴ Κροῦστα - Κριτσᾶ), τὰ Ριζίτικα Κυδωνίας καὶ τὰ Σφακιὰ. Εἰς αὐτὰ τὰ σημεῖα, ἔχομεν τὴν μεγαλύτεραν ἐπίδρασιν ἐπήλυδων ἀπὸ βορρᾶ ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, δηλ. ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Βορείου Πίνδου ὡς τὸ Δεῦναβη. Παρ' ὅλη τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴ ἰδὲν χάνεται τὸ ὑπόσπασμα τῶν προηγουμένων κατοίκων τῆς Κρήτης, δηλαδή τῶν κυρίως Αἰγαιωτῶν. Οἱ ἐπήλυδες αὐτοὶ ἔφεραν τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα Ἰνδοευρωπαϊκῶν ἀπὸ βορρᾶ καὶ μεταξὺ τῶν πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τοὺς Πελασγοὺς καθὼς καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς, Δωριεῖς καὶ τὰ ἡεῖπὰ Ἑλληνόγλωσσα φύλα. Ποιὰ ἀκριβῶς εἶναι τὰ φύλα αὐτὰ καὶ ποῦ πρέπει νὰ τὰ ἀναζητήσωμεν χρειάζεται περισιότερη ἀνθρωπολογικὴ ἔρευνα εἰς βάθος. Πρὸς ὥρας ὑπάρχοντων μόνον ὑπόνοιες καὶ τότε τὸ ἐπιστημονικῶς ἐξηκριβωμένον.

Διὰ νὰ εἶμαι περισσότερον σαφῆς, ἐννοῶ τὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν ἐπήλυδων εἰς τὰ Σφακιὰ, τὴν Κυδωνία, τὸ Δυτικὸ Λασιθί καὶ τὴν Σητεία. Ἡ Σητεία ἀπαγωγικῶς ἐξαιρεῖται, διότι ἡ ἐπίδρασις τῶν ξένων εἶναι πολὺ νεώτερα, κυρίως ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἀντιθέτως, ἡ ἐπίδρασις εἰς τὰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Κρήτης εἶναι παλαιότερα. Ἐνα χαρακτηριστικὸν γεγονός ἀναφέρομε: Ἡ ἐπίδρασις ἀπὸ βορρᾶ εἰς τὴν περιοχὴ τῆς Τσακωνίας τῆς Πελοποννήσου εἶναι κοινὴ μετὰ τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὅποیان συναντοῦμε εἰς τὸ Δυτικὸν Λασιθί καὶ κατὰ μικρότερον λόγῳ εἰς τὰ Ἀνάγκεια, δυτικῶς τοῦ Ἡρακλείου. Ἡ μορφολογικὴ αὐτὴ ὁμοιότης, ἡ ὅποια ὅπως ἀναφέραμεν ἰσχυρῶς βαθμῶ συγγενείας, θέπει προβλήματα εἰς τοὺς ἱστορικοὺς καὶ γλωσσολόγους, τὰ ὅποια ζητοῦν ἀπάντησιν. Ἡ ὁμοιότης αὐτὴ ἔχει τὴν πηγὴν τῆς, συμφανῶς μετὰ τὰ ἀνθρωπολογικὰ δεδομένα, εἰς τὴν Βόρειον Πίνδον. Τὰ σημεῖα ἀπ' ὅπου ἐξεκίνησαν τὰ θόρυα ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα πάντα στοιχεῖα τὰ ὅποια συναντοῦμε εἰς τὰ Σφακιὰ, εἰς τὸ Ριζίτικα καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Κρήτης παραμένον πρὸς ὥρας ἀπροσδιόριστα. Ὅμως καὶ αἱ ἐπιδράσεις αὐταὶ εἶναι ἀπὸ πλὴν παλαιῶν χρόνων καὶ δὲν ἔχουν σχέσιν μετὰ τὰς μετακινήσεις τοῦ Μεσαίωνα. Αὐτὸ δεκνύει τοῦλάχιστον ἢ σύγκρισιν μετὰ τὴν ἀνθρωπολογικὰ στοιχεῖα τῶν Κούμαρη, Γιλὸτς, Λουσάν, Σάρλις καὶ ἄλλων. Παρ' ὅλα αὐτὰ, δὲν εἴμεθα ἀκόμη ἔτοιμοι νὰ βεβαιώσωμεν ἀνθρωπολογικῶς μετ' ἀπολύτου ἀκριβείας τὸν χρόνον ἐλεύσεως τοῦ βορείου αὐτοῦ στοιχείου εἰς τὴν Κρήτην. Φαίνεται ὅμως νὰ εἶναι ἕπιπλέον ὅτι ὁ ἀνοικτόχρωμος (Ξαίθος) χρωματισμὸς τῶν ὁπῶν συναντοῦμεν, συνδέεται μετὰ τὴν ἔλευσιν τῶν πρώτων Ἑλληνογλώσσων φυλῶν. Ἡ Κρήτη εἶναι νῆσος. Καὶ εἶναι ἀξίωμα τῆς νησιωτικῆς ἀνθρωπολογίας, ὅτι ὅταν ἕνας ἰσθαπτὸς ἀριθμὸς μιᾶς ομάδος ἀνθρώπων ἐπιδράσῃ εἰς μίαν νῆσον, ἔχει περισσοτέρας πιθανότητος νὰ ἐπιζήσῃ καὶ νὰ διατηρηθῇ, ἀπ' ὅτι εἰς μίαν μεγάλην στεριάαν, ὅπου εὐκόλως ἀφομοιοῦται.

Ἐκ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ Κρήτη κατέχει βασικὴν θέσιν εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Φθάνουν οἱ Ἄραβες τὸ Μεσαίωνα εἰς τὴν Κρήτην, ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις τῆς Βορείου Ἀφρικῆς εἶναι τελείως ἀνεπαίσθητος, μόλις δὲ καὶ μετὰ θίαν γίνεται ἐλαχίστως ἀντιληπτὴ εἰς ὄρισμένα σημεῖα τῆς Νοτίου παραλιας τῆς Κρήτης.

Τὰ ἀνθρωπολογικὰ στοιχεῖα τὰ ὅποια συνεκεντρώσαμε δὲν ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἀποψιν τῶν Ἑβανς καὶ Χόυς ὅτι ἕνας ὑψηλότερος λαὸς τῆς Μεσογείου ἐξ Αἰγύπτου καὶ Λιβύης ἐπέδραμεν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἀφομοιώθη μετὰ τὸν λαόν, ὁ ὅποιος εἶχεν ἤδη ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ. Ἐνας τέτοιος λαὸς ὅπως εἶδαμεν ἔχει τὸ κέντρο τῆς ἐξασπλώσεώς του ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο ἕως τὸν Καύκασον.

Κατὰ τὰ τελευταῖα 2—3 ἔτη πολὺ διετυμπανίσθη εἰς τὸν Ἀμερικανικὸν καὶ Ἑλληνικὸν τύπον, ἢ θεωρία τοῦ Σάιρους Γκόρντον, ὅτι οἱ Κρήτες εἶναι Ἑβραϊκῆς

καταγωγής. Ἡ θεωρία αὐτὴ δὲν ἰσχυρίζεται εἰς ἐπιστημονικὰ δεδομένα καὶ κατηγορηματικῶς τὴν διαφεύδουσαν τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἐμεῖς διαθέτομεν. Δημιουργοὶ τοῦ Μινωικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι οἱ ἴδιοι οἱ Κρήτες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου τῶν συγχρόνων Κρητικῶν δείχνουν λαὸ ὁποῖος ἀνήκει εἰς ἀνθρωπολογικὸ τύπο τὸν ὁποῖο συμβατικῶς ὀνομάζομεν Αἰγαίουκαυκασιακὸ καὶ τὸν ὁποῖον περιγράφομεν προηγουμένως. Τὰ περισσότερα Μινωικὰ κρανία ἀνήκουν εἰς τὸν τύπον αὐτόν, ὁ ὁποῖος δευτερεύει τὴν συνήθη ποικιλία τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν. Ὁ φυσικὸς τύπος τῶν Κρητῶν ἀπὸ τὴν πτώσῃ τῆς Μινωικῆς δυνάμεως ἕως σήμερον, πολὺ λίγο ἀλλάζει.

Κατὰ τὴν περιόδον τῆς κατακτῆσεως παρὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ Δωριέων, οἱ Κρήτες, ὅπως καὶ σήμερα εἰς τὴν μεγάλην πλειοψηφίαν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν ἴδιον ἀνθρωπολογικὸν τύπον, μὲ ποικιλία στοιχείων παρομοίαν μ' αὐτὴν τὴν ὁποῖαν συναντῶμεν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

Ἡ συστηματικὴ συγκέντρωσις παλαιοανθρωπολογικοῦ ὕλικου ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολόγους θὰ βοηθήσῃ εἰς σημαντικῶν βαθμῶν νὰ ἰδιευκρινισθοῦν πολλὰ σημεῖα εἰς τὴν μελέτῃ τῆς Ἐθνολογικῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος διὰ μέσου τῶν αἰώνων, τὰ ὁποῖα παραμένουν ἀκόμη σκοτεινά, π. χ. ἀναφέραμε ὅτι δὲν γνωρίζομε ἀκόμα ποιοὶ ἦσαν οἱ Πελασγοί, Ἀχαιοί, Δωριεῖς καὶ γενικῶς εἰς ποῖον σημεῖον τῆς Ἑλλάδος ἀρχικῶς ἀμειβήθη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ὁ Αἰγαίου - Καυκασιακὸς τύπος εἶναι μιὰ ποικιλία τοῦ τύπου τῆς Νοτίας Εὐρώπης τῆς Εὐρωπαϊκῆς φυλῆς. Ὑπάρχουν σήμερα πολλὰ εὐρήματα εἰς τὴν Πρόσω Ἀσία καὶ εἰς τὸν Καύκασον τὰ ὁποῖα δευτερεύουν διὸ ὁ τύπος αὐτὸς τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ζοῦν σήμερον εἰς αὐτὸν τὸν γεωγραφικὸν χώρον ἀποτελεῖ ἐξέλιξιν τῶν ἀνθρώπων τῆς ἄνω παλαιολιθικῆς ἐποχῆς. Δηλαδή ἔχει τις ρίζας τοῦ πρὸ 25.000 ἐτῶν περίπου. Ὁ χώρος τῆς Πρόσω Ἀσίας καὶ τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς περιλαμβάνεται εἰς τὸν χώρον τῆς ἀνθρωποποιήσεως τῶν Προπρωτόγονων καὶ μετὰ τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης ἔχει παίξει σημαντικὸ ρόλον εἰς τὴν εξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὴν διαφοροποίησιν τῶν φυλῶν του. Εἰς ἓνα σημαντικὸ βαθμῶν ὁ χώρος αὐτὸς περιλαμβάνει ἰδιόκληρον τὴν Τουρκίαν. (Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ κάνοιμε μίαν παρενθεσιν: Οἱ σημερινοὶ Τούρκοι εἶναι κατὰ τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν αὐτόχθονος κάτοικοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ μόνον ἔν μικρῷ ποσοστῶν παραγματοποιῶν Τούρκων ἤρθεν ἐκ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας καὶ ἐξεπορεύευσεν ὅλην τὴν περιοχὴν. Αὐτὸ ἔχει ἀποδειχθῆ πόσον ἀνθρωπολογικῶς, ὅσον καὶ ἱστορικῶς).

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἔχομεν ἀποδείξεις καὶ εὐρήματα διὸ ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος ὑπάρχει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκίαν ἀπὸ τὰ Παλαιολιθικὰ χρόνια, εἶναι φυσικὸ νὰ ρωτᾷ κανεὶς ἀπὸ πότε ὑπάρχει ἀνθρώπος εἰς τὴν Κρήτην καὶ γενικῶς εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Εἶναι λογικώτερον νὰ θεωρῇ κανεὶς πῶστον ὅτι ὁ ἀνθρώπος κατὰκρησεν πρῶτον εἰς τὰς μεγάλας σπειρίας καὶ κατόπιν ἐπεραιώθη καὶ εἰς τὰς νήσους.

Εἰς τὴν Κρήτην τὰ πρῶτα κρανία τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἶναι τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς, δηλ. περὶ τὰ 5.000 ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Ἐάν δὲν εὑρέθησαν ἀκόμη παλαιότερα ἀνθρώπινα λείψανα δὲν ἰσχυρίζομαι ὅτι ἡ Κρήτη δὲν εἶχε κατοικηθεῖ καθύπερον τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ μᾶς βοηθοῦν τὰ στοιχεῖα καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν ὅπως τῆς Ὠκεανογραφίας καὶ Γεωλογίας.

Αἱ Ὠκεανογραφίαι τῶν τελευταίων 2—3 ἐτῶν τὰς ὁποίας ἔκαναν διάφοροι ἐπιστημονικαὶ ἀποστολαὶ ἔδειξαν ὅτι ἡ στάθμη τῆς θαλάσσης τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου, πρὸ τοῦ τέλους τῆς τελευταίας περιόδου τῶν πάγων, (δηλαδή πρὸ 11—

12 χιλ. ἐτῶν), ἦτο περισσότερο τῶν 100 μέτρων χαμηλότερα τῆς σημερινῆς. Καί ἐάν ὑποθέσωμεν ἀκόμα ὅτι ἡ Κρήτη δὲν ἦτο ἠνωμένη μετὰ τὴν Ἀσιατικὴν Ἡπειρὸν αὐτῇ τὴν ἐποχῇ, τὰ νερὰ ἦσαν τόσο ὀρεγὰ καὶ αἱ νῆσοι τόσο πολλαί, ὥστε ἐσχημάτιζον μίαν μόνιμον γέφυραν μεταξὺ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Κρήτης εὐκόλως διαβατῆ.

Ἐχει πλέον ἀποδειχθεῖ ὅτι ἡ Μεσόγειος τὸ τελευταῖον ἑκατομύριον ἔτη ἔχει ὑλοστεῖ πολλὰς μεταβολάς. Πρὸ τῆς τήξεως τῶν πάγων τὸ Γιβραλτὰρ ἀνοίγει καὶ ἐκλείνει ἀπὸ τὴν ξηρὰ ἢ ὅποια ἀνεύετο διαρκῶς, ἡ Σικελία ἦτο ἠνωμένη μετὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀφρικὴν οὕτως ὥστε ἐχώριζε εἰς τὰ δύο τὴν Μεσόγειον εἰς τὸ Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν τμήμα. Τὸ νερὸ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος ἐξεχειλίζεν ἀπὸ τὸ Σουὲζ εἰς τὴν Ἐρυθρὰν. Εἰς τὸ τέλος μόνον τῆς περιόδου τῶν πάγων ἡ Σικελία ἐχωρίσθη τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης, δραστηριοποιοῦνται δὲ παραλλήλως τὰ ἠφαιστεία τῆς Μεσογείου.

Ἡ στάθμη τοῦ νεροῦ ἀνῆλθε. Τὸ Γιβραλτὰρ ἦτο ἀκόμη κλειστὸν ἢ μόλις ἤρχιζεν νὰ σχηματίζεται διότι τὰ ἀνθρωπολογικὰ εὐρήματα δείχνουν ὅτι δὲν εἶχε διακοπεῖ ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰσπανίας καὶ παίρνει τὴ σημερινή του μορφή πρὸ 6.000 ἐτῶν περίπου, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα κατὰ τὸ ὅποιον καὶ ἡ Εὐβοία χωρίζεται τῆς Στερεᾶς. Ἡ στάθμη τοῦ νεροῦ τότε ἦτο 6—8 μέτρα ὑψηλότερα τῆς σημερινῆς. Τότε πιθανὸν καὶ ἡ Κρήτη ν' ἀπεμονώθη περισσότερο ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Ὅμως, ἐπικοινωνία πρέπει νὰ διητηρεῖτο. Ἡ ἀρχαιότερα βάρκα ἢ ὅποια εὐρέθη εἰς τὴν βόρειο Εὐρώπην, εἰς τὸ Ντρένθε τῆς Ὀλλανδίας χρονολογεῖται μετὰ τὸν ραδιενεργὸ ἄνθρακα 14 ἀπὸ τὴν 7ην Χιλιετηρίδα π. Χ. Ἐὰν λοιπὸν βρήκαμε ἰσκάφη τῆς μεσολιθικῆς εἰς τὴν Βόρειον Εὐρώπην πρέπει ν' ἀναμένουμε τὴν εὐρεση ἀκόμα περισσότερο ἀρχαίων σκαφῶν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον καὶ εἰς τὸ Αἰγαῖο, εἰς τὸ ὅποιον ἀναπτύσσεται ἡ καισιπλοία γρηγορώτερα. Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν Αὐστραλία ἐφθάσε τοὐλάχιστον πρὸ 15.000 ἐτῶν καὶ φυσικῶς μόνο διὰ τῆς θαλάσσης. Πόσο μᾶλλον εἰς τὴν Κρήτη ἢ ὅποια ἐπαρουσίαζεν μεγαλυτέραν δυνατὸτητα ἀπὸ γεωγραφικῆς θέσεως. Τὴν ἀποψη αὐτῇ τὴν ἐνισχύει ἐπίσης ἡ πυκνότης τῆς γεωγραφικῆς κατανομῆς τῶν ἀνθρωπολογικῶν γνωρισμάτων ἀπὸ τὸν Καύκασον ὡς τὴν Ἀνατ. Ἑλλάδα καὶ ὅπως ἤδη ἀνεφέρθη αὐτῇ ἡ πυκνότης μᾶς δίδει ἐμφάνειαν καὶ τὴν ἀρχαιότητα τῶν γνωρισμάτων.

Ἐπομένως πρέπει νὰ θεωρητῆ ἡ Κρήτη κατακολλημένη ἀπὸ τῆς τελευταίας περιόδου τῶν πάγων τοὐλάχιστον, δηλ. πρὸ 10—15 χιλιάδων ἐτῶν περίπου.

Τὸ γενικὸν συμπέρασμα εἶναι ὅτι οἱ Κρηῖτες εἰς τὴν πλειονότητά των εἶναι αὐτόχθονες ἀπὸ ἀρκετῶν χιλιάδων ἐτῶν, ἡ Κρήτη ποτε δὲν ἠρημώθη τελειωτικῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας της (οὔτε κατὰ τὴν ἐκρηξιν τοῦ ἠφαιστείου τῆς Θήρας) καὶ ὅτι παρ' ὅλας τὰς ἐπιδράσεις, ἰδιαίτερας ἀπὸ τὸν βορρᾶ, τὰς ὁποίας ἐδέχθη δὲν ἠλλοιώθη τὸ ὑπόστρωμα τοῦ Αἰγαίου - Καυκασικοῦ τύπου. Ἡ Κρήτη μετὰ τὴν ἰδιαίτερον σημαντικὴν γεωγραφικὴν θέσιν της εἰς τὰ ἰστανδροῦμα τῆς Μεσογείου ἐδέχθη τὰς ἐπιδράσεις τῶν γειτονικῶν πολιτισμῶν, τὰς ἀφομοίωσεν καὶ τὰς ἀνέπλασεν εἰς μίαν ἰδικὴν τῆς ἰδιαίτερον μορφήν καὶ ἔκανε αὐτὴν τὴν νῆσον κοινὴν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.